

HOŞGÖRÜYE BAĞLI NASİHATLER*

Dr. Doğan KAYA

İnsanoğlu, ahenkli ve düzenli bir toplumun var olabilmesi için, belirli kaideler içinde yaşamak durumundadır. Bu kaidelerin temelini ahlakî ve geleneğe bağlı davranışlar belirler. Ahlakî davranışların başında da *hoşgörü* gelir.

Kişilerin bilerek veya bilmeyerek yaptıkları hatalar karşısında, başkaları tavrı alırlar. Bu tavır, genellikle *nasihat verme* şeklinde olur. Tecrübeli, yaşlı, bilgili, saygıdeğer kişiler tarafından verilen nasihatler toplum düzeninin sağlanmasında ve devamında önemli fonksiyon icra ederler.

Nasihatler, hemen hemen her meslek grubu tarafından kişilerce söylenir. Bu zümreye mensup olanlardan biri de şairlerdir. Şairler nasihatın lüzumuna o derece inanmışlardır ki, bu alanda eserler dahi vücuda getirmişlerdir.*

* Yayımlandığı yer: *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 2000, s. 267-282.

* Muhtevası nasihat olan eserler içinde şunları zikredebiliriz:

Yusuf Has Hâcib- **Kutadgu Bilig**, Ahmed Fakih- **Çarhnâme**, Yunus Emre- **Risâletü'n-Nushiyye**, Hoca Mes'ud- **Ferhengnâme-i Sa'di**, Müridî- **Pend-i Ricâl**, Ahmed-i Dâî- **Vasiyyet-i Nuşirevân-ı Adil Be-püsereş**, Refî'î- **Beşâretnâme**, Arif- **Mürşidü'l- Ubbâd**, Gülşenî- **Dilgüşâ**, Dede Ömer Gülşenî- **Pendnâme**, İbrahim Gülşenî- **Pendnâme**, Yetimî- **İbretnâme**, Şeyh Eşref- **Nasihatnâme**, Günahkâr- **Nasihat-ı Günahkâr**, Şemsî- **Deh-Murg**, Cemalî- **Nasihatnâme**, Hüseyinî- **Camiü'n-Nesâyih**, Muhyî- **Nasihatnâme**, Askerî- **Pendnâme**, Şeyh Cemal-i Karamani- **Nasayih-i sufiye Fi'l- Meva'izi Diniyye**, Güvahî- **Pendnâme**, Hızrî- **Ab-ı Hayat**, Zâtî- **Pendnâme-i Zâtî-i Remmâl**, Zâifî Pir Mehmed bin Evranos- **Bağ-ı Bihişt**, **Bustan-ı Nesâyih**, Gubârî Abdurrahman Efendi- **Pend-i Gubârî**, Nidâî- **Nasihatnâme**, Behiştî- **Heşt Behişt**, Cemâlî- **Risâle-i Durûb-ı Emsâl**, Azmî- **Pendnâme**, Meşâmî- **Pendnâme-i Meşâmî**, Emirî- **Gülşen-i Ebrâr**, Mir'atü'l-Ebrâr ve **Muhtarü'l-Ahyâr**, Şemseddin-i Sivâsî- **Mir'atü'l-Ahlak ve Mirkâdü'l-Eşvâk**, Gülşen Âbâd, **Nasihatnâme**, Kadızâde Mustafa Hilmi- **Padişaha Nasihat Yollu Manzume**, Kadirî Muhyiddin- **Nasihatnâme**, Şeyhülislâm Karaçelebi-zâde Abdülaziz Efendi- **Gülşen-i Niyâz**, Adnî Receb Dede- **Pendnâme**, Üveysî- **Nasihat Yollu Manzume**, İshak Rızâî- **Nazmu'l-Ulum**, Emirî- **Nasihatnâme**, Fazlî- **Pendnâme**.

(Geniş bilgi için bkz.: Mahmut KAPLAN, **Divan Edebiyatında Manzum Nasihatname Yazan Şairler ve Eserleri I**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C. III, S. 3, Van, 1992, s. 23-68.)

Gerek sağlığında gerekse öldükten sonra, fikirlerinin toplum üzerinde etkili olmasını düşünöen âşıkler da şiirlerinde nasihat konusuna oldukça önem verirler. Şiirin gücünü kullanarak toplumu ikaz ve insanca yaşama fikrini dayatmak için, bir bakıma kendilerini vazifeli sayan âşıkler, Divan şairlerinde olduğu gibi başlı başına eser vücuda getirmemişlerse de nasihat konulu şiirler söylemişlerdir. Bu şiirler, Nasihat / Öđüt Destanı, Nasihat gibi adlarla başlıklandırılmıştır.

Elbetteki söylenen nasihatler içinde hoşgörüyle ilgili olanları da vardır. Yüzyıllar boyu Türk-İslâm kültürüyle yoğrulmuş insanımızın bağrından çıkan âşıkler, şiirlerinde, insanca yaşamanın düsturlarını belirlemişlerdir. Hoşgörü, sağlıklı toplumu belirleyen öğelerin başında gelir. Âşıkler da işte bu ana düşünceyi bildikleri için, insanlara hoşgörölü davranmaları hususunda telkinde bulunmuşlardır.

Hoşgörü kavramı söz konusu olduğunda akla; hoşgörünün nasıl, niçin, hangi alanlarda ve ne şekilde olması gerektiği düşünöesi gelir. Hal böyle olunca, meseleyi çeşitli boyutlarıyla çözümlmek gerekir. Hoşgörüye bağlı nasihatleri de bu çerçevede ele almamız gerekiyordu. Bu cümleden olarak yüzlerce çalışmayı gözden geçirerek tespit ettiğimiz örnekleri, yaşayış, davranış, gönül, kişilik ve sözle ilgili olmak üzere beş ana grup altında topladık.

Bunları şema olarak şöyle gösterebiliriz:

I. Yaşayış

- A. Barış
- B. Ayrımcılık
- C. Birlik

II. Davranış

- A. İnsani ilişkiler
- B. Geçim
- C. Yardım
- D. Doğruluk
- E. Başa kakma
- F. Hor görme
- G. Merhamet

III. Gönül

- A. Gönül yıkma
- B. Gönüle girme
- C. Alçakgönüllülük

IV. Kişilik

- A. Kendini bilme
- B. Kibir-bencillik
- C. Kin-Nefret
- D. Akıl-Mantık
- E. Sevgi-Saygı

V. Söz

- A. Konuşma adabı
- B. Sır

I. YAŞAYIŞ

Âşıkların bu konudaki öğütleri -hoşgörü çerçevesinde- barış, ayrımcılık ve birlik olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Bu öğütlerdeki ifadeler;

1. Barış içinde yaşamak,
2. Toplum ve millet düzenini yok eden bölücülüğe yol açmamak,
3. Birlik beraberliğin devamını sağlamak şeklinde özetlenebilir.

A. Barış

Sen sana ne sanursan ayruğa da onu san
Dört kitabın manası budur eğer varısa
Yunus Emre

Birbirini vuran canlar
Kardeş olup barışalım

Kul Ahmet

Barış hasmın ile küsülü gezme

Kul Himmet

Barış dostluk olsun pazarımızda

Kul Ahmet

B. Ayrımcılık

Ayırma milleti hepisi birdir

Kötünün yanında iyi de vardır

Mihnetî

Sen ben diye insan ayırma bir bir

H.İbrahim Güleç

Toplumdan ayrılıp dağ bayır gitme

Beyanî

C. Birlik

Her dem birlik olsun ikrarımızda

Kul Ahmet

Senlik benliği atıp

Hepimiz bir yol turalım

Devranî

II. DAVRANIŞ

Bu konudaki öğütler, insani ilişkiler, geçim, yardım, doğruluk, başa kakma, hor görme ve merhamet şeklinde gruplandırılmıştır. Öğütler ana hatlarıyla şu sözlerden ibarettir.

1. Toplumun düzenini bozmadan, kimsenin kabahatini kusurunu görmeden ve başkalarına karşı kırıcı olmadan insani davranışlar içinde, yaşamak gerekir.

2. Kişi eliyle ve diliyle etrafındakilere zarar vermemeli, hakaretlere hakaretle karşılıkta bulunmamalı, etrafındakilerle hoş geçinmeyi kendisine düstur etmeli.

3. Yardımsever olmalı, düşmüşün elinden tutmalı, mutsuzun derdini kendi derdi bilmeli.

4. Kötü huyu kalpten atmalı, doğruluktan şaşmamalı, mert yaşamalı, iyilikleri suiistimal etmemeli.

5. El ayıbını gözetmemeli, kimsenin suçunu yüzüne vurmamalı.

6. Yumuşak huylu olmalı, sertlik göstermemeli, kusurları hoş görmeli,

kişilerin özelliği ne olursa olsun hor görmemeli.

7. "Aman" diyene el kaldırmamalı, gücü zayıflara karşı kullanmamalı.

A. İnsani ilişkiler

Bugün varsın yarın yoksun
İnsanlıktan ayrılma dost

Emsalî

Hep yapıcı olun yıkar olmayın

Bir Fanî

Toplum huzurunu bozucu olma

Rehberî

Bırakalım kabahati kusuru

Yoksul Derviş

B. Geçim

Dervişlik hırkada tacda değildir

Hararet nardadır sacda değildir

Her ne ararsan kendinde ara

Küdüs'te Mekke'de Hac'da değildir

Hünkâr Hacı Bektaş Veli

Eğer çoban isen sürüye alış
Kul Ahmet

Eğer katre isen ummana karış
Devranî

Ellere taş atma gönül
Kul Ahmet

Elinden ya dilinden
Görmesin kimse ziyan
Derunî

Komşun kâfir ise ona hoş bakın
Sadık

Huzurlu bir dünya kurmak istersen
Bilgiyle sevgiyle hoşgörüyle bil
Taki Koçak

Eğerki bir zalim seni döverse
Sükut eyle sakalına söverse
Ruhsatî

İncitme kimseyi yaşa hoş yaşa
Sefil Selimî

Herkesle hoş geçin çekme teşvişler
Mir'atî

El sana ilişsin sen ele ilişme
Kul Himmet

Hakkın kullarıyla nizaya düşme
Talip Kılıç

Herkesle hoş geçin hoş olasin hoş
Cemal

Topluma yaran hoş geçin
Mehmet Ali

Hoşgörülü ol ki örnek olasin
Beyanî

C. Yardım

Düşkünlerin tut elinden dar zaman
Halil Karabulut

Uzat elin darda kalan düşküne
Eminî

Destekle fakiri okut yetimi
Veysel

Yaralıya merhem olmaya çalış
Hasretî

Bir ağlayan bir de gülen var ise
 Ağla, ağlayan da gülene kadar
İsmetî

D. Doğruluk

Dost kapısı ister isen doğruluk
 Dosta inayeti elden bırakma
Seyranî

İçin dışın eyle saf
 Olmak istesen sarraf
Derunî

Suistimal etme iyi kalpleri

Mükremin

Kaldır at kötü huyunu
Çünkü o şeytan oyunu

Deryamî

Mert yaşa dünyada görsün kinliler

Gözübenli

E. Başa kakma

Kimsenin suçunu yüzüne vurma

İsmetî

Her yerde söyleme el ayıbını
Batan gemi bilir derya dibini

Kul Ahmet

Kimsenin aybını gözetme gönül

İlhamî

Kimsenin aybını görmeyin sakın

Yanık Umman

Kimsenin aybına bakıcı olma

Yesarî

Sen seni bil elin ayıbına bakma

Sefayî

Kimsenin aybına bakıp da gülme

Bedrî

F. Hor görme

Kusursuz kul olmaz hoş görmek gerek

Eminî

Hor görme kimseyi affedici ol

Eminî

Asla ki halim ol eyleme sertlik

Dervîşî

Bu kızıl şu ak diye hor bakma

İlhamî

Düşmanın karınca olsa hor görme

Halil Karabulut

El ayıbın yüzüne vurma sen kusurun görsene

Rahmanî

Fakirleri hakir görme

Dertli Cafer

Hasmın karıncaysa sakın hor görme

Mihnetî

Hakir görme insanoğlu hep gardaş

Kul Gazi

Sakın hor görme insanı

Sev insanlığı sev gardaş

Nesimi Çimen

Yoksula hor bakma iyilik eyle

Dertli Kâzım

G. Merhamet

Aman dileyene amansız olma

Ali Dayı

Gücüm yeter diye zayıfı soyma

Deryamî

III. GÖNÜL

Hoşgörü çerçevesinde söylenmiş olan nasihatler içinde gönülle ilgili olanları ayrı bir önemi haizdir. İnsana sevgi, bağlılık, yaşama arzusu, sadakat gibi yüce hasletleri kazandıran gönül, daima aziz tutulmuştur. Bu bakımdan insanların gönül kırmaması, gönüle girmesi ve alçakgönüllü olması gerekir. Konuyla ilgili olarak söylenmiş nasihatler şu cümlelerle özetlenebilir.

1. Kalp kırmak kolay, yapmak ise zordur. Onun için gönül kırmamak gerekir, zira orada Allah taht kurmuştur. Kalp kıran birisi iki cihanda bedbaht olur.

2. İnsanlara düşen önemli iş sevmek, sevmek, bir gönüle girmektir. İnsanlar riyadan, kötülükten uzak durmalı, hayrı elden bırakmamalı.

3. İnsan, alçakgönüllü, hassas ruhlu ve affedici olmalı.

A. Gönül yıkma

Bir kez gönül yıktın ise bu kıldığın namaz değil
Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil

Yunus Emre

Gönül çalabın tahtı çalap gönüle baktı
İki cihan bedbahtı kim gönül yıkar ise

Yunus Emre

Dövene elsiz gerek
Sövene dilsiz gerek
Derviş gönülsüz gerek
Bana seni gerek seni

Yunus Emre

Kimsenin âlemde gönlünü üzme
İlhamî

Elinden geldikçe hiç gönül kırma
Deryamî

Sakın kin koyma gönüle
Nurullah

Sakın gönül yıkma bir can incitme
Nurullah

Sakın heves etme gönül yıkmayı
Kul Ahmet

İncitme hatrını asla bir canın
Hüznî

Onarmaya çalış sakın ha yıkma
Bir gönül kazanmak zordur bilesin
Sefayî

Eğer adam isen kalpleri kırma
Ali Rahmanî

Eğer ki girersen birkaç gönüle
Gönüller kırıcı olma ha olma
Dertli Kâzım

Halk içinde hatır yıkma tatlı gez
Ruhsatî

Hatıra dokunup yıkıcı olma
Karacaoğlan

İnsanı kırıcı üzücü olma
Rehberî

Kim olursan ol da kırıcı olma

Erdemli

Kimsenin canını yakma

Kul Cafer

Kötü emellerle birbirimizi
Kırmayalım vatandaşlar aman ha

Halil Karabulut

Kimseyi incitme âdemsin madem

Şikâî

Mümkün ise karıncayı incitme

Halil Karabulut

İylik eyle sakın bir gönül yıkma

Sümmanî

Kimseyi kırıp da gönül incitme

Eminî

Dil kırma sakın ahiri kendin kırılırsın

Figânî

Kırılan bir kalbin tamiri zordur

Sakın kalp kırıcı olma ha olma

Dertli Kâzım

B. Gönüle girme

Bir gönülü yaptın ise er eteğin tuttun ise
Bir kez hayır ettin ise birine bindir az değil

Yunus Emre

Gelin tanış olalım işi kolay kılalım

Sevelim sevilelim bu dünya kimseye kalmaz
Yunus Emre

Yunus Emre dir hoca gerekse var bin Hacc'a
 Hepisinden iyice bir gönüle girmektir
Yunus Emre

Cana yakın olsun her zaman canın
İsmetî

Riyadan hali ol pak eyle özün
Fevzi

C. Alçakgönüllülük

Tevazu kisvesin eđnine takın
Bedrî

Alçakgönüllü ol bencillik etme
Halil Karabulut

Mazlumunu görünce duygulan hislen
Gönüllü Coşkun

IV. KİŞİLİK

Toplumun değer verdiği kişilerin başında şahsiyetli kişiler gelir. Şahsiyetli insan kendini bilen, kibir-bencillikten uzak, kalbinde kin-nefret olmayan, akıl, mantık ve şuur sahibi, sevgi ve saygıyı ön planda tutun insandır. Öğütlerde de ortaya konulan fikirler bu merkezlerde toplanmıştır. Bunları şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Kişi hayrı, şerri, hatayı, ayıbı, kusuru kendisinde aramalı, irfan sahibi olmalı.
2. Kibir, gurur, böbürlenme, benlik şahsiyetsiz insanlarda bulunan özelliklerdir. İnsan bir an önce bunlardan kurtulmalı.

3. Kin, buğu, hasetlik şahsiyetin bütünlüğüne hanel getirir. Onun için bunlar kalpten atılmalı.

4. Kişide bağınaz düşünce bulunmamalı.

5. Başkalarına karşı daima saygı ve sevgiyi elden bırakmamalı. Hatta bununla da kalmayıp gönüllere şefkati, sevgiyi ve saygıyı aşılmalı.

A. Kendini bilme

İrfan mektebinden çıkma kenara
Yakma vücudunu beyhude nara
Ârif ol ayıbı kendinde ara
El ayıbın görmek insanlık mıdır

Sümmanî

Hatayı kendinde ara

Kul Cafer

Hayrını şerrini sen sende ara

Kul Rahmanî

Kendi noksanını bilip ârif ol

İlhamî

Ârif ol irfanı vahdete katıp

Hatayî

Bağınaz düşünceyi fikrinden kaldır
Bilgiyle sevgiyle hoşgörüyle bil

Taki Koçak

Herkesi kendinden ettirme nefret

Hüznî

Her ne arıyorsan kendinde ara

Rehberî

Kendi aybını gözle gayrıya bakma

Lutfî

Kendini bil ilin aybına bakma

Kadrî

El ayıbın yüzüne vurma sen kusurun görsene

Rahmanî

Her ne arar isen kendinde ara

Hasretî

B. Kibir-bencillik

Benliğe bürünüp mağrurluk etme

Eminî

Benlik davasından gel eyle hazer

Ruhsatî

Gün olur ki tökezlenir düşersin

Böbürlenip yücelerden uçarsan

Mihnetî

Gel ey gönül havalanma yüceden

Kul Ahmet

Senlik benlik duyguları yok olsun

Devranî

Gönlünü yüceden uçurma sakın

Minhacî

Gururu kökünden silmeli bacı

Hüseyin Çırakman

Sakın mağrur olma mertliğe alış
Dertli Kâzım

Tekebbürlük edip yolundan şaşma
Sefil Öksöz

C. Kin-Nefret

Yürekten terk eyle buğz ile kini
Zefil Necmi

Kin kibir gururu kovan kazanır
 Dar görüş engelin yenmeli bacı
Hüseyin Çırakman

İnsanlara haset edip kin gütme
Beyanî

Kini okşamayın nefreti kovun
Bir Fanî

Çalım satıp kin kibirle kaynama
Eminî

Kin kibir var ise bunu kalpten sök
Beyanî

D. Akıl-Mantık

Bağnaz düşüncüyü yıkmalısınız
Birfanî

E. Sevgi-Saygı

Hatırdan gönülden geçici olma
Karacaoğlan

İnsansan insana saygıyı göster
Dertli Kâzım

İnsana saygılı olup sevmemiz
 Bilgiyle sevgiyle hoşgörüyle bil
Taki Koçak

Gönüllere sevgi ek de yetiştir
 Çorak bor misali yer olmayasın
H.İbrahim Güleç

Şefkat ile sarıl sevgiyle dolaş
Gözübenli

Sevilmeyi öğren sevmeyi öğret
Hasretî

V. SÖZ

Toplum hayatında insanların ilişkilerinin sağlıklı yürümesinde sözün önemi büyüktür. Kişi toplumdaki itibarını belirleyen öğelerden birisi de sözdür. Çünkü söz aynı zamanda bir davranış biçimidir. Bu bakımdan sözün konuşma adabına uygun olması gerekir. Diğer taraftan konuyla ilgili olarak şunu da söyleyebiliriz ki, insan sır taşımasını bilmelidir.

A. Konuşma adabı

Mecliste sözünü bilerek konuş
 Bilmediklerini utanma danış
Ali Dayı

Edep erkândan konuş
Derunî

Sözün meclisi sıkmasın
 Dinleyen senden bıkmassın

Halil Karabulut

B. Sır

İşittiğin sözü kimseye deme

Rahmî

Sırrı faş eyleme erkânı gözle

Kadrî

İnsanlar, gerek günlük hayatta gerekse ömür bazında nasihatlere muhtaçtır. Hemen hemen her konuda söylenmiş olan nasihatlerden biz burada hoşgörü konusunda olanlarına temas ettik. Bunu yaparken de Âşık Edebiyatında görebildiğimiz örneklerden hareket ettik. Yukarıda gruplandırmaya çalıştığımız örneklerin, ilk bakışta hoşgörü ile alâkası olmadığı düşünülürse de dikkat edildiğinde, bu başlıkların hoşgörünün temelini oluşturan unsurlar olduğu fark edilecektir.

Bu zengin örnekler de bize gösteriyor ki, şiirinde hoşgörüye bu kadar önem veren millet; ideal bir millettir, büyük bir millettir.*

Kaynakça

AÇIKGÖZ, Halil, **Âşık Deryamî Hayatı ve Şiirleri**, İstanbul, 1987.

ALBAYRAK, Mükremin, **Hasret**, Ankara, 1993.

ASLAN, Ensar, **Doğu Anadolu Saz Şairleri**, Erzurum, 1978.

ASLANOĞLU, İbrahim, **Şah İsmail Hatayî ve Anadolu Hatayîleri**, İstanbul, 1992.

Âşık Ali Rahmanî, **Öğütler Destasi**, Ankara, 1988.

Âşık Beyanî, **Beyan Ettiklerim**, Ankara, 1990.

Âşık Deryamî, **Gülme Zarıma**, Ankara, 1990.

Âşık Eminî, **Gönül Deryası**, Ankara, 1990.

Âşık Halil karabulut, **Damlada Derya Gizlidir**, Ankara, 1988.

Âşık Hasan Devranî, **Yırtık Aba**, Ankara, 1991.

Âşık Hasretî, **Işıklı Pınar**, Ankara, 1989.

* I. Halkbilim Bilgi Şöleni Bildirileri, Ank., 1997, s. 14-33.

- Âşık Sefil Selimî, **Yalınkat** (Haz. İbrahim ASLANOĞLU), Sivas, 1978.
- ATILGAN, Halil, **Âşık Dertli Kâzım**, Adana, 1990.
- ATILGAN, Halil, **Kıyaslı Âşıklar**, Şanlıurfa, 1992.
- CANOZAN, Ali Şahin, **Âşık Seyyid Yalçın Hayatı ve Şiirleri**, Sivas, 1994.
- ÇIRAKMAN, Hüseyin, **Çorumlu Halk Ozanları**, İstanbul, 1992.
- DEĞER, Sadi, **Karlı Âşık Hasretî**, Ankara, 1976.
- DİLÇİN, Dehri, **Edebiyatımızda Atasözleri**, İstanbul, 1945.
- GENCOSMAN, Kemâl Zeki, **Türk Destanları**, İstanbul, 1972.
- GÜL, M.Ali, **Gülmeye Çalış**, Ankara, 1985.
- Halk Ozanı Âşık Gül Ahmet, **Güzel Anadolom**, Ankara, Tarihsiz.
- HAŞKOOP, **Halk Âşıkları Antolojisi**, Ankara, 1992.
- İVGİN, Hayrettin, **Atatürk'ün İzindeyiz**, Ankara, 1981.
- KALKAN, Emir, **Yirminci Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi**, Ankara, 1991.
- KAPLAN, Mahmut, **Divan Edebiyatında Manzum Nasihatname Yazan Şairler ve Eserleri I**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C.III, S.3, Van, 1992.
- KAYA, Doğan, **Âşık İsmetî**, Sivas, 1984.
- KAYA, Doğan, **Sivas'ta Âşıklık Geleneği ve Âşık Ruhsatî**, Sivas, 1994.
- KAYA, Doğan, **Âşık Minhacî**, Sivas, 1994.
- KAYIKÇI, Ali, **Samsunlu Halk Şairleri**, Samsun, 1991.
- KAZANCI, Prof. Dr. Osman- YARDIMCI, Mehmet, **Hekimhan Folkloru ve Hekimhanlı Halk Şairleri**, Malatya, 1993.
- Kul Gazi, **Rüzgârda Kekik**, Ankara, 1990.
- Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı, **Halk Şairleri Arası İsrافی Önleme Tasarrufa Çağrı Şiir Yarışması**, Ankara, 1991.
- Mihnetî, **71'in İniltisi**, Ankara, 1974.
- OĞUZ, M. Öcal, **Yozgatlı Hüznî**, Ankara, 1988.
- OĞUZ, M. Öcal, **Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü**, Ankara, 1994.
- OĞUZCAN, Ümit Yaşar, **Âşık Veysel-Dostlar Beni Hatırlasın**, İstanbul, 1973.

- OKAY, Haşim Nezihi, **Develili Seyranî Hayatı ve Şiirleri**, İstanbul, 1963.
- Ozan Rehberî, **Duygunun İncileri**, Ankara, 1990.
- ÖNDER, Mustafa, **Türk'ün Gücü**, Kayseri, 1981.
- ÖZBEY, Cemal, **Sadık Baba Hayatı ve Deyişleri**, Ankara, 1957.
- ÖZHAN, Mevlüt, -GÖZÜKIZIL, Ömer -KIRCI, Emine -KÜREN, Mukadder -ÖZÇÖREKÇİ, N. Zeynep, **Yaşayan Halk Ozanları Antolojisi**, Ankara, 1992.
- ÖZTELLİ, Cahit, **Bektaşî Gülleri**, İstanbul, 1973.
- PÜRLÜ, Kadir, **Âşık Talibî Hayatı ve Şiirleri**, Sivas, 1990.
- PÜRLÜ, Kadir, **Âşık Ali Dayı Hayatı ve Şiirleri**, Sivas, 1992.
- SAKAOĞLU, Saim, **Senin Aşkınla**, Konya, 1987.
- TBMM Sanat ve Yayın Kurulu, **Milli Egemenlik ve Barış Şiirleri**, Ankara, 1987.
- TİMURTAŞ, F.Kadri, **Yunus Emre Dîvanı**, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul 1972.
- YARDIMCI, Mehmet, **Yüzyıllarboyu Zileli Halk Ozanları**, Ankara, 1983.
- YARDIMCI, Mehmet- İVGİN, Hayrettin, **Zileli Âşık Zefil Necmi**, Ankara, 1988.